

УДК 726:271.4-523.4-035.3-9](477.83)

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.01.059>

**ЦЕРКВА РІЗДВА
ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ
В СЕЛІ БЕРЕЖНИЦЯ
Спогад на присвяту
Борису Григоровичу Возницькому
(1926—2012)**

Ростислава ГРИМАЛЮК

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-2694-5917>

кандидатка мистецтвознавства,

старша наукова співробітниця,

Інститут народознавства НАН України,

відділ мистецтвознавства,

проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,

e-mail: rosahrymal@gmail.com

Спадщина української дерев'яної архітектури є, на жаль, дуже вразливою, оскільки ціла низка чинників спричиняють-ся до її поступового зникнення. Серед них, насамперед, — нетривкість матеріалу, відсутність належної державної опіки та захисту.

Метою статті є вкотре акцентувати на проблемі не-поворотних втрат в царині спадщини української дерев'яної архітектури та гострій необхідності її захисту та збереження, а також залучити до наукового обігу відомості про церкву, фрагменти стінописів та про їх автора — художника М. Горбового.

Актуальність статті обумовлена невтішною долею дерев'яної церкви XVIII ст. Різдва Пресвятої Богородиці села Бережниця Жидачівського району. Церква пережила кілька воєн, радянські часи, але не змогла пережити нинішню байдужість. На момент експедиції 2006 р., організованої Б. Возницьким, від старовинної будівлі церкви та дзвіниці, зведених у 1724 р., залишився, практично, кістяк. На відлілих частинах стін виднілися фрагменти стінописів пензля М. Горбового (1894 року). На нинішній час церква втрачена.

Об'єктом дослідження є церква Різдва Пресвятої Богородиці с. Бережниця. *Методологія* дослідження ґрунтується на системно-історичному підході та методах наукового аналізу, аналітичної інтерпретації та історичної реконструкції.

Ключові слова: українські дерев'яні церкви, церква Різдва Пресвятої Богородиці с. Бережниця, стінописи М. Горбового.

Rostyslava HRYMALYUK

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-2694-5917>

Senior Researcher, The Institute of Ethnology
of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Department of Art Studies,

15, Svobody Avenue, 79000, Lviv, Ukraine,

e-mail: rosahrymal@gmail.com

**CHURCH OF THE CHRISTMAS
OF THE HOLY MOTHER OF GOD
IN THE VILLAGE OF BEREZHNYTSYA.**

Memory dedicated to Boris Hryhorovych Voznytskyi
(1926—2012)

The heritage of Ukrainian wooden architecture is, unfortunately, very vulnerable, as a number of factors contribute to its gradual disappearance. Among them, first of all, the fragility and vulnerability of the material, the lack of proper state guardianship and protection.

The purpose of the article is to once again emphasize the problem of irreversible losses in the realm of the heritage of Ukrainian wooden architecture and the urgent need for its protection and preservation.

The relevance of the article is due to the disappointing fate of the wooden church of the 18th century. Nativity of the Blessed Virgin Mary of the village of Berezhnytsia, Zhydachiv district. The Church has survived several wars, Soviet times, but could not survive the current indifference. At the time of the 2006 expedition, organized by B. Woznytskyi, almost a skeleton remained of the ancient building of the church and bell tower, erected in 1724. On the surviving parts of the walls, fragments of wall paintings by M. Horbovyi (1894) were visible.

The church is now lost.

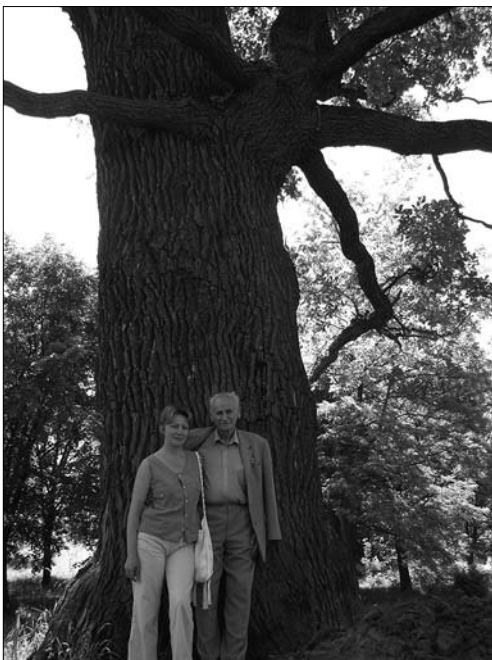
The object of the study is the Church of the Nativity of the Holy Virgin in the village of Berezhnytsia. This article is designed to attract information about the church, fragments of wall paintings and about their author — the artist M. Horbovyi to the scientific circulation.

The research methodology is based on the system-historical approach and *methods* of scientific analysis, analytical interpretation and historical reconstruction.

Keywords: Ukrainian wooden churches, Church of the Nativity of the Blessed Virgin Mary village Berezhnytsia, wall paintings by M. Horbovyi.

Вступ. Українські дерев'яні церкви, виплекані досвідом упродовж сторіч, дбайливо зведені народними майстрами-будівничими, ставлять українське церковне будівництво на рівень світових мистецьких досягнень за своєю унікальністю, неперевершеністю та відсутністю аналогів. Дерев'яні храми будували, здебільшого, місцеві майстри, які власні засвоєні навички та вміння від дідів та батьків передавали своїм синам, учням та членам будівельного гурту чи артлі.

Спадщина української дерев'яної архітектури є, на жаль, дуже вразливою, оскільки ціла низка чинників спричиняються до її поступового зникнення. Серед них, насамперед, — нетривкість матеріалу, відсутність належної державної опіки та захисту в особі служби охорони пам'яток, які є, на жаль, лише формальними і часто лише на папері, а також грубе втручання сучасного життя і нерозуміння громадянами цінності давніх шедеврів дерев'яної архітектури, рівних яким немає в інших народів світу. Таким чином, на нинішньому етапі сучасного життя ці неперевершені творіння традиційної архітектури є найменш захищеними перед часом та людьми. *Метою статті* є вкотре акцентувати на проблемі неповоротних втрат в царині спадщини української дерев'яної архітектури та гострій необхідності її захисту та збереження.

Іл. 1. Експедиція на Жидачівщину 05.07.2006 року. Б. Возницький та Р. Грималюк (фото Р. Грималюк, 2006)

Достатньо зазначити, що за роки незалежності України згоріла значна кількість дерев'яних церков, зокрема лише в **Галичині (Львівщина та Івано-Франківщина)** загалом згоріло 103 дерев'яних церкви (84 на Львівщині, 19 на Івано-Франківщині), що сталося в період до 2012 року. Здебільшого це були навмисні підпали.

Але не менш варварською порівняно з навмисними підпалами є людська та державна байдужість, коли дерев'яний храм стає покинутим на природне вмирання. Саме така доля спіткала церкву Різдва Пресвятої Богородиці, збудовану далекого 1724 року. Звідси й *актуальність* нашої статті, обумовленої катастрофічним станом та, зрештою, повною руйнацією дерев'яної церкви XVIII ст. Різдва Пресвятої Богородиці села Бережниця Жидачівського району, яка стала *об'єктом дослідження* у представленій статті. Церква пережила кілька воєн, радянські часи, але не змогла пережити нинішню байдужість. На момент експедиції 2006 р., організованої Б. Возницьким, від старовинної будівлі церкви та дзвінниці, зведених у 1724 р., залишився, практично, кістяк. На відлілих частинах стін виднілися фрагменти стінописів пензля М. Горбового (1894 року).

Основна частина. Село Бережниця (раніше село з прекрасною назвою Бережниця Королівська) [1, с. 228] лежить на південь від Жидачева, якщо їхати до Журавного.

2006 року мені випала нагода і честь взяти участь в експедиції на Жидачівщину, організованій Борисом Григоровичем Возницьким (іл. 1). Метою експедиції були два об'єкти — церкви Покрови Пресвятої Богородиці монастиря св. Герарда о. редemptористів у селі Кохавино¹ та дерев'яна церква Різдва Пресвятої Богородиці у селі Бережниця.

Село Кохавино та мальовнича Жидачівщина загалом вабило багатьох українських письменників та поетів. Тут побувало чимало відомих та менш знаних особистостей. Зокрема, тут перебував Іван Франко, на якого в Кохавині зійшла

¹ Кохавино — присілок Гніздичева, якого, згідно з теперішнім адміністративним поділом, фактично, не існує, тобто на жодній сучасній мапі його немає. Збереглася лише назва від колишнього поселення, яка знайшла своє поодиноке відображення в сучасній місцевій паперовій фабриці. Нині це гніздичівська південна околиця, що потопає серед дивовижно розкішної природи та манить сюди туристів, поетів і дослідників.

муза, і він 1904 року написав вірш «Конкістадори». Одного разу він приїздив сюди в супроводі своїх двох приятелів-Михайлів: Павлика та Коцюбинського.

Також любив цю місцину відомий український письменник Іван Нечуй-Левицький. У пошуках фактажу для свого роману «Гетьман Іван Виговський» він обійшов усе вздовж і впоперек, оскільки всі навколишні населені пункти (Руда, Гнізничів, Кохавино, Ганнівці, Лівчиці, Облазниця, Воля Гнізничівська, Нове Село) належали до маєтків гетьманського роду.

Експедиції у різні куточки сіл та містечок заходу України були для Бориса Возницького найважливою справою. Він обстежував занедбані храми, рятуючи ікони, скульптури й інші релігійні пам'ятки. Його експедиції нерідко відбувалися в екстремальних умовах, але результатом ставала унікальна колекція сакрального мистецтва. Возницький завжди відзначався невтомністю, наполегливістю, працьовитістю та особливою харизмою, він умів переконувати чиновників і долати бюрократичні перепони, що й зробили його легендою музейної справи.

Окрім візиту до монастиря св. Герарда о. редemptористів у селі Кохавино та збору фотоматеріалу щодо розписів церкви Покрови Пресвятої Богородиці, результатом якого стала наукова стаття, опублікована в Народознавчих зошитах [2, с. 1576—1586], особливу увагу Бориса Возницького привертала дерев'яна церква в селі Бережниця. До неї ми і вирушили.

Уже на місці, побачивши церкву, годі було стримати емоції та біль, бо від колишньої тризрубної одноверхої старовинної будівлі розмірами 12,7 на 5,9 метрів залишився, практично, кістяк. Церква пережила кілька воєн та комуністичний «совок», але не змогла пережити сучасний безлад та байдужість.

Архівні дані свідчать, що цю церкву починали будувати 39 дворів з розрахунку на 100 місць. На надпоріжнику південних дверей в бабинці вирізьблено напис: «Дім мій ... збудований храм цей Року Божого 1724» [3]. Складалася з трьох рівношироких зрубів вівтаря, нави і бабинця. До вівтаря з півночі була прибудована маленька ризниця (іл. 2).

Вхід до церкви був у південній стіні нави. Будівлю оточувало піддашся (крім південної стіни нави), яке опиралося на випусти вінців зрубів і дерев'яні стов-

Іл. 2. Церква Різдва Пресвятої Богородиці села Бережниця (фото 1989 року. URL: <http://decerkva.org.ua/berezhnitsia.html>)

Іл. 3. Дзвінниця 1724 року церкви Різдва Пресвятої Богородиці в с. Бережниця (фото Р. Грималюк, 2006; публікується вперше)

пи, що захищало дерев'яні стіни від дощу та снігу (завдяки винесенню даху). Над навою знаходився дуже низький восьмигранник, вкритий наметовим верхом. Бабинець та вівтар вкриті трисхилими дахами [4, с. 106].

На північ від церкви стояла дерев'яна одноярусна дзвінниця, накрита пірамідальним дахом (іл. 3, 4).

Колись церква Різдва Пресвятої Богородиці була розташована в центрі села біля головної вулиці. Про-

Іл. 4. Наметовий дах дзвінниці церкви Різдва Пресвятої Богородиці в с. Бережниця (фото Р. Грималюк, 2006; публікується вперше)

Іл. 7. Церква Різдва Пресвятої Богородиці села Бережниця. Пам'ятник архітектури XVIII ст. (фото Р. Грималюк, 2006)

Іл. 5. Церква Різдва Пресвятої Богородиці села Бережниця (фото 2006 року). Вигляд з південної сторони (фото Р. Грималюк, 2006)

Іл. 8. Напис на стіні церкви «Храм цей оновлений стараннями пароха о. Корнелія Сеника року Божого 1894. Живописець М. Горбовий» (фото Р. Грималюк, 2006)

Іл. 6. Церква Різдва Пресвятої Богородиці села Бережниця. Вигляд з північної сторони (фото Р. Грималюк, 2006)

те коли ми прибули з Борисом Возницьким (повторююся, це був 2006 рік), все довкола було змінене до невпізнання: будівлю поступово поглинали бур'яни, кущі, дерева, а стіни та дах зазнали жахливих руйнацій від дощів, вітрів та неприпустимої недбалості (іл. 5, 6, 7).

Щоб уберегти церкву від повного знищення, планувалося її перенесення до села Руда. Проте, зважаючи на аварійний стан будівлі, від ідеї відмовилися.

Було вирішено провести реставрацію церкви (виділено на неї кошти), навіть і розпочато (2007 року). Розібрали стіни та дах, але потім так і покинули. Офіційна версія — немає коштів. Так і стояв кістяк старовинної церкви посеред села, обтягнутий плівкою.

В описі бережницької парафії з 1808 року написано, що церква мала дещо занедбаний стан та потребувала ремонту. У XIX ст. церкву перебудували. У 1894 році оновлена живописцем М. Горбовим стараннями пароха о. Корнелія Сеника, який був послом до австрійського сейму (іл. 8).

Місцеві землевласники Єва і Тадей Госевські були прокривителями храму до 1939 року [5].

Після Другої світової війни совіцька влада заборонила в ній богослужіння. Майже все храмове начиння було перевезене в церкву в сусідніх Заболотівцях — вона була де-факто парафіяльною для греко-католицької громади Бережниці аж до середини 90-х років. За словами місцевого священника, храм не використовувався за призначенням понад 60 років. З втратою парафіян храм втратив і догляд — як результат за часів совітів дерев'яну церкву, що початково була в не найкращому стані, жодного разу не ремонтували. Ситуацію ускладнювало те, що УГКЦ в ці часи була змушена діяти в підпіллі [6].

Дерев'яні церкви переважно мали стінописи. Збережені в дерев'яних церквах стінописи є унікальними не лише для української культури, але й для світової. Як відомо, цей вид монументального мистецтва бере свій початок у храмах України з XI ст., про що свідчать збережені пам'ятки, а також літописні та літературні джерела [7; 8].

Стіни та плафон церкви Різдва Пресвятої Богородиці в Бережниці були теж розмальованими. Зазначають, що живописець М. Горбовий у 1894 році лише оновив стінописи. Проте самі зображення засвідчують інакше. Стінописи не були оновлені, а перемальовані, причому в стилі, характерному для монументального мистецтва кінця XIX — початку XX ст. З окремих фрагментів, що ще збереглися на момент нашої експедиції 2006 року, можна зробити висновок, що М. Горбовий мав досить добрий рівень живописної майстерності (іл. 9).

Незважаючи на катастрофічний стан стінописів, нетривких, вразливих до зовнішніх впливів — підвищеної вологості, температури, їх перепадів, до вітру, снігу, що задуває в щілини та незасклені вікна, фрагменти зображення Покрови Пресвятої Богородиці вражають модерним звучанням, вдалою стилізацією та яскравістю барв (іл. 10).

Над навою церкви дуже низький восьмерик, вкритий наметовим верхом. На пандативах подекуди збе-

Іл. 9. Стінопис у вівтарній частині церкви Різдва Пресвятої Богородиці. М. Горбовий, 1894 (фото Р. Грималюк, 2006; публікується вперше)

Іл. 10. Покрови Пресвятої Богородиці. Стінопис вівтарної частині церкви Різдва Пресвятої Богородиці. М. Горбовий, 1894 (фото Р. Грималюк, 2006; публікується вперше)

реглись зображення євангелістів, серед яких можемо впізнати євангеліста Івана та євангеліста Луку (іл. 11, 12). Інші зображення євангелістів, на жаль, втрачені.

З обох боків євангеліста Луки на пандативах навпроти один до одного були представлені князь Володимир (іл. 13), та рівноапостольна княгиня Ольга, зображення якої катастрофічно знищене, проте вгадується постать з хрестом в руці та князівською шапкою на голові.

Іл. 11. Євангеліст Іван. Пандатива у наві церкви Різдва Пресвятої Богородиці. М. Горбовий, 1894 (фото Р. Грималюк, 2006; публікується вперше)

Іл. 12. Євангеліст Лука. Пандатива у наві церкви Різдва Пресвятої Богородиці. М. Горбовий, 1894 (фото Р. Грималюк, 2006; публікується вперше)

Іл. 13. Князь Володимир. Пандатива у наві церкви Різдва Пресвятої Богородиці (фото Р. Грималюк, 2006; публікується вперше)

Решта стінописів є втраченими, тому відтворити та охарактеризувати загальну картину колишньої оздобы церкви зараз уже неможливо, як і дати належну оцінку художній манері живописця та її особливостям. Найбільш парадоксально, що на такій руїні церкви донедавна висіла охоронна табличка «Пам'ятка архітектури XVIII століття», адже церква Різдва Пресвятої Богородиці в селі Бережниця є пам'яткою архітектури національного значення.

Церква зазначена в численних джерелах: державноохоронних списках, постановвах Ради міністрів, державних реєстрах національно-культурного надбання, проте жоден з цих папірців, на жаль, не вберіг її від повної руйнації².

І ще один парадокс: в 2007 році на інтернет-ресурсі «Прадідівська слава» повідомили, що «дерев'яну церкву Різдва Пресвятої Богородиці взялася відновлювати львівська будівельна компанія «Трансбуд», яка займається реконструкцією таких церков за вже відпрацьованими технологіями. До кінця року фахівці планують освоїти 120 тис. грн, а решту 300 тис. грн — у 2008 році. Згодом за свою роботу візьмуться художники-реставратори» (власкор ZAXID.NET) [8]. Схоже, що найбільш відпрацьована технологія зазначеної компанії — «освоювати» гроші, а роботу виконувати не конче.

Висновки. Для української культури дерев'яні храми становлять неймовірну цінність. Ця мистецька спадщина є для нас неоціненною. Як зазначено в «Міжнародній Хартії про народну архітектуру» «пам'ятки народної архітектури несуть у собі закодовану інформацію, що знайомить нас не лише з концепціями і технічними, художніми, естетични-

² Церква Різдва 18 ст. Пам'ятники архітектури УРСР, що перебувають під державною охороною: список. Київ: Держбудвидав, 1956. С. 28;

Церква Різдва та дзвінниця 1724 р. (дерев.). Постанова Ради міністрів УРСР «Про доповнення списку пам'яток містобудування і архітектури УРСР, що перебувають під охороною держави» № 442 від 6.09.1979 р.;

Дерев'яна церква Різдва Богородиці 1724 р. Слободян В. Каталог існуючих дерев'яних церков України і українських етнічних земель. Вісник ін-ту Укрзахідпроектреставрація, 1996 р. Т. 4. С. 106;

Церква Різдва Богородиці 1724 р. (дерев.) і дзвінниця 1924 р. (дерев.). Державний реєстр національного культурного надбання: пам'ятки містобудування і архітектури України (проект). Пам'ятки України. 1999 р. № 2—3.

ми методами будівництва тієї епохи, коли вони були створені, але й життєвим рівнем народу та його звичаями. Ось чому вони є живими свідками епохи не тільки в архітектурному і художньому плані, але й у плані історичному».

Проте, на жаль, засад хартії і просто людських засад не завжди дотримувалися як за часів УРСР, так і за часу незалежності України. Незважаючи на невтомні старання Бориса Возницького, церква Різдва Пресвятої Богородиці не була перенесена до села Руда, не отримала належного догляду, реставрації та свого нового життя. Нині нам залишилися лише нечисленні світлини церкви, серед яких вельми цінна архівна 1890-го року Фронтішека Ржегожа, та декілька коротких згадок та публікацій у спеціальних виданнях та довідниках.

1. Чернопол І. 199 депутатів Галицького Сейму. Серія «Львівська сотня». Львів, 2010.
2. Грималюк Р. Невтрачені шедеври: розписи церкви Покрови Пресвятої Богородиці монастиря св. Герарда о. редemptористів у селі Кохавино (історичний аспект та художні особливості). *Народознавчі зошити*. Львів, 2024. № 6.
3. Дерев'яні церкви Західної України. Стара церква Бережниця Жидачівський район. URL.: <http://decerkva.org.ua/berezhnytsia.html>.
4. Дерев'яна церква Різдва богородиці 1724 р. Слободян В. *Каталог існуючих дерев'яних церков України і українських етнічних земель; Вісник ін-ту Укрзахідпроектреставрація*. 1996. Т. 4.
5. Дерев'яні церкви Львівщини. Церква Різдва Пр. Богородиці. URL: <https://web.archive.org/web/20110904045746/http://decerkva.org.ua/2zhydB.html>.
6. Енциклопедія Жидачівщини. Дерев'яні церкви. URL.: <https://zhydachiv.wiki/decerkva.org.ua>.
7. Нікітенко Надія. *Мозійки та фрески Софії Київської*. Київ, 2018.
8. Корнієнко В. Корпус графіті Софії Київської (XI — початок XVIII ст.). Ч. III. Київ, 2011.
9. На Львівщині відновлять дерев'яну церкву XVIII ст. URL: https://www.pslava.info/BerezhnytsjaS_CerkRizdvaBogorodyci_2007NaLvivsychyniVidnovljatDerevj,239895.html.

REFERENCES

- Chornovol, I. (2010). 199 deputies of the Galician Seimas. «Lviv Hundred» series. Lviv [in Ukrainian].
- Hrymalyuk R. Unlost masterpieces: paintings of the Church of the Intercession of the Holy Mother of God of the Monastery of St. Gerard of the Redemptorists in the village of Kohavino (historical aspect and artistic features). *Ethnological notebooks*. Lviv, 2024. No. 6 [in Ukrainian].
- Wooden churches of Western Ukraine. Old church Berezhnytsia Zhydachiv district. Retrieved from: <http://decerkva.org.ua/berezhnytsia.html>. [in Ukrainian].
- (1996). The wooden church of the Nativity of the Virgin in 1724. In: V. Slobodian. *Catalog of the existing wooden churches of Ukraine and Ukrainian ethnic lands; Bulletin of the Institute of Ukrzakhidproektrestavratsiya* (Vol. 4) [in Ukrainian].
- Wooden churches of Lviv region. Church of the Nativity of the Virgin Mary. URL: <https://web.archive.org/web/20110904045746/http://decerkva.org.ua/2zhydB.html> [in Ukrainian].
- Encyclopedia of Zhydachevo region. Wooden churches. URL: <https://zhydachiv.wiki/decerkva.org.ua> [in Ukrainian].
- Nikitenko, Nadia. (2018). *Mosaics and frescoes of Sophia of Kyiv*. Kyiv [in Ukrainian].
- Kornienko, V. (2011). *The corpus of graffiti of Sophia of Kyiv (XI — beginning of the XVIII century)* (Part III). Kyiv [in Ukrainian].
- An 18th-century wooden church will be restored in the Lviv region. URL: https://www.pslava.info/BerezhnytsjaS_CerkRizdvaBogorodyci_2007NaLvivsychyniVidnovljatDerevj,239895.html [in Ukrainian].

Received: 10.01.2026

Accepted: 22.01.2026

Published: 12.03.2026